ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/323759300

Contemporary Approaches on Sustainability of Textile Tradition/ Tekstil Geleneğinin Sürdürülebilirliği Üzerine Güncel Yaklaşımlar

Conference Paper · March 2018

CITATIONS
0

READS
139

3 authors:

Elif Kurtuldu
Dokuz Eylul University
22 PUBLICATIONS **5** CITATIONS
SEE PROFILE

Derya Meriç
Dokuz Eylul University
14 PUBLICATIONS **1** CITATION
SEE PROFILE

Assoc. Prof. Sedef Acar
Dokuz Eylul University
12 PUBLICATIONS **8** CITATIONS
SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

SEAMLESS WOVEN GARMENT DESIGN AND FORM SEARCHING WITH SUSTAINABLE DESIGN CONCEPT View project

Msc. Thesis of Industrial Arts, Fashion Design /AN EVALUATION OF USAGE POSSIBILITIES OF INTELLIGENT TEXTILES IN PRODUCT DESIGN AND APPLICATIONS FOR FASHION DESIGN View project

All content following this page was uploaded by Elif Kurtuldu on 17 January 2019.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

5.
ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜR VE SANATLARINI TANITMA SEMPOZYUMU - ÇALIŞTAYLARI

Georgia/Tbilisi *20-25.03.2018* *Gürcistan/Tiflis*

BİLDİRİ KİTABI

PROCEEDINGS BOOK

INTERNATIONAL TURKISH CULTURE
AND INTRODUCTION OF ARTS SYMPOSIUM WORKSHOPS

Editör:Doç.Mehmet Ali EROĞLU - Prof.Lela GELEİSHVİLİ

TEKSTİL GELENEĞİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ ÜZERİNE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Elif KURTULDU*
Derya MERİÇ**
Sedef ACAR***

ÖZET

Endüstri Devrimi'ne kadar olan süreçte bir zanaat uğraşısı olan geleneksel tekstil teknikleri; üretildikleri toplumun tarihi, kültürü, yaşam biçimi, hiyerarşisi, inanç, ahlaki değerleri, eğitim düzeyi, ekonomisi, yönetimi gibi pek çok dalıyla etkileşim içinde olmuştur. Endüstri Devrimi'yle ortaya çıkan hızlı üretimin beraberinde getirdiği hızlı tüketim, günümüzde ekonomik açıdan olduğu kadar, sosyal, kültürel ve çevresel faktörler açısından da sorun haline gelmiştir. Çağın getirdiği hızlı iletişim olanakları kültürlerarası farklılıkların yok olmaya başladığı, tekdüzelik ve benzerliğin yaygınlaştığı bir dünya düzenini getirmiştir. Toplumların kültürel zenginliklerinin somut göstergelerinden birisi olarak tekstil geleneklerinin sürdürülmesi, çeşitliğin gelecek nesillere aktarılması açısından önemlidir. Bu noktada geleneksel değerleri koruyup sürdürerek estetik beklentileri ve kullanıma dayalı ihtiyaçları tam olarak karşılayabilecek tasarımcılara ihtiyaç duyulmaktadır.
Bu çalışmada, geleneksel tekniklerin çağdaş biçimde yorumlanarak yaşatılması kapsamında, doğal boyama, doğal hammadde, el üretimi, sıfır atık örnekleri üzerinden sürdürülebilirlik konusuyla ilgilenen ülkemizdeki tasarımcıların çalışmaları örnekleriyle incelenmiştir. Bu örnekler ışığında kültürel bir aktarım aracı olarak geleneksel tekstillerin üstlendiği rolün altı çizilmek istenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Tekstil, moda, sürdürülebilirlik, geleneksel, çağdaş

GİRİŞ

Endüstri Devrimi'nin seri üretime olanak sağlaması ülkelerin ekonomik kalkınmalarını da hızlandırmıştır. Tekstil üretimi Endüstri Devrimi'nin etkili olduğu öncü alanlardan birisidir. Dokuma kumaş fabrikalarının seri üretime dayalı kumaş üretimiyle birlikte tekstil geleneklerinden kopuş başlamıştır. Ustaların yavaş fakat becerikli ve özenli üretim yöntemlerinin yerini mekanik tekrarlara dayalı yüksek metrajlı tekstil üretimi almıştır. Ucuz maliyetli, yüksek miktarda tekstil üretimi, toplulukların satın alma gücünden pay almaya odaklanmıştır.

Ortaya çıkan hızlı üretim-tüketim döngüsünün kültürlere, geleneklere, etik üretime, yaşam çevremize ve doğaya verdiği olumsuz etkiler günümüzün önemli sorunlarından birisi haline gelmiştir. Tasarımcılar tarafından çözüme odaklı hareketlerle, sorunun yoğun etkilerinin görülmeye başladığı 80'li ve 90'lı yıllardan itibaren doğaya saygılı, kaliteli, emek yoğun, yerel geleneklerden ve kültürlerden beslenen yeni bir bakış açısı geliştirilmeye başlamıştır. Günümüz toplumlarının değişen estetik algısı ile birleşen, yeni bakış açısıyla farklı kültürlerin geleneksel tekstil üretimleri sürdürülebilirlik, yavaş moda, doğa dostu üretim gibi kavramlar eşliğinde yaşatılarak geliştirilmeye çalışılmaktadır.

1.TEKSTİL GELENEĞİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Seri üretimin getirdiği estetik kaygılar öncelikle İngiltere'de rahatsızlığa yol açmış ve Avrupa'da giderek yayılmıştır. Makine ürünlerine estetik kazandırmak için fayda faktörünün öne çıktığı, yalın, işleve odaklı, tarihi tarzların reddedildiği bir anlayışla, modern çağın gereklerini karşılayan tasarımcılar yetiştirmek konusunda De Stijl, Amsterdam School, Bauhaus organizasyonları etkin rol oynamıştır.
Özellikle Bauhaus Okulu yüksek derecede soyutlanmış, stilize edilmiş, geometri ögesinin baskın olduğu tekstil tasarımı desenleriyle dönemin tasarım anlayışında etkin rol oynamıştır. Bu süreçte teknolojinin gelişimine paralel olarak kimyasal boyalar, insan yapımı lif grupları ortaya çıkmış ve desen anlayışıyla birlikte doğal olmayan malzeme kullanımı da artmıştır. Modernizmin katı estetik anlayışı, karşı görüşünü yaratmaya başlamış ve 1950'lerin sonları, 1960'ların başlarında postmodernizm kavramı ilk kez kullanılmaya başlamıştır. Önce mimaride kullanılmış, daha sonra genelleşerek kültürün diğer alanlarına yayılmıştır (Birkök, 1998, s.529).

Modern hareketin neredeyse kalıplaşma noktasına gelen formüllerinden kaçışa tepki için doğduğu düşünülen postmodernizmin tanımı net olarak yapılmamakla birlikte, bilginin kişisel yoruma açılarak, olumlu, katkı yapıcı, sorgulayıcı bir şekil alması, bilgi kaynağının geleceğe olduğu kadar geçmişe de yönelmesi, içinde çok kültürlülüğü, yerel nitelikleri de taşımasının gerekliliğini benimsediği düşünülür. Bu noktada özellikle Batı'da tekstil tasarımcıları kültürlerin parçası olan tekstil miraslarına yönelmeye başlamıştır. 60'lı yıllarda moda dünyasında ortaya çıkan "hippi" ve "gipsy look" ise bu anlayışın ilk örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Acar ve Tosun, 2016, s.115). Örneğin İngiliz tasarımcı Bill Gibb, geleneksel tekstillerin ve tekniklerin yaşatılmasında uluslararası

*Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, İzmir, Türkiye, elif.kurtuldu@deu.edu.tr
**Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, İzmir, Türkiye, deu.deryameric@gmail.com
***Doç, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, İzmir, Türkiye, sedef.acar@deu.edu.tr

bir performans sergilemiş ve Viktorya Dönemi giysilerini, deri, süet, krep gibi modern malzemeler ile geçmişin el işçiliğine de göndermeler yaparak geleneksel el örmeleriyle yorumlamıştır. Sonrasında Gibb gibi pek çok tasarımcı köklerden ilham alarak hazırladıkları koleksiyonlar ile geleneğin sürdürülebilirliğini postmodern bir şekilde sağlamıştır. Bu bağlamda 'yerel kültür' kavramı modada da geleneğin sürdürülebilirliğini desteklemekte, bu sayede tekstil mirasının korunması ve gelişimi sağlanmaktadır. Kültürümüzde de geçmişten günümüze yerel üretim desteklenmiş, el işçiliğinin değeri yükseltilerek zanaatın yükselen değer olarak devamı sağlanmıştır.

Geleneğin sürdürülebilirliği kapsamında araştırmacı ve akademisyenler tarafından pek çok alan çalışması yapılmış ve projeler geliştirilmiştir. Doğal boyama yöntemleri uygulanarak, güncellenerek tasarlanmış ve üretilmiş kumaşlardan oluşan, Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü tarafından desteklenen Kızılcabölük El Dokumalarının Yaşatılması ve Geliştirilmesi adlı bilimsel araştırma projesi; bu konudaki önemli örneklerden birisidir (Yönetici: Doç. Sedef Acar, Yürütücüler: Prof. Nesrin Önlü, Doç. Leyla Yıldırım, Arş. Gör. Elif Kurtuldu). Geleneksel üretimde olduğu gibi emek yoğun üretim şekli tercih edilen projede gelenek sürdürülürken, doğaya saygılı, yavaş modayı destekleyen bir süreç yaşanmıştır. Proje kapsamında ''Kızılcabölük tırnaklısı'' ve ''Kızılcabölük boncuklusu'' desenlerine sahip eski kumaşlar analiz edilerek belirleyici nitelikleri değiştirilmeden yorumlanıp yeniden tasarlanmıştır. Dokuz adet ahşap tezgahta doğal boyama yöntemiyle renklendirilen pamuk ipliklerle 30 adet yeni kumaş dokunarak gelecek nesillere aktarılmak üzere katalog yapılıp arşive alınmıştır.

Resim 1. Kızılcabölük El Dokumalarının Yaşatılması ve Geliştirilmesi, Bilimsel Araştırma Projesi, 2016. Kaynak: D.E.Ü., BAP Birimi, Kızılcabölük El Dokumalarının Yaşatılması ve Geliştirilmesi başlıklı proje raporu, Şubat- 2016, İzmir

Diğer bir önemli örnek ise yöresel bez dokumacılığına yeni yaklaşımlar ve çözümler getirmek, yöresel bez dokumacılığının ekonomik, kültürel ve sosyal hayattaki öneminin farkındalığını sağlamak amacıyla gerçekleştirilen Anadolu'ya Dokunan Bezler 'Bezce' projesidir. Marmara Üniversitesi Teknoloji Fakültesi Tekstil Mühendisliği Bölümü ve Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Bölümü işbirliğiyle düzenlenen BEZCE 2016'nın ana teması "Anadolu'ya Doku'N'an Bezler"dir. Bu çalışmada Anadolu mirasımıza ait bezler, tasarımcı ve akademisyenler tarafından güncel bir şekilde giysi veya sanatsal çalışmalar olarak yorumlanmıştır.

Resim 2. Anadolu'ya Dokunan Bezler 'Bezce' Sempozyumu, 2016. Kaynak:https://www.marmara.edu.tr/news/bezce2016/ 16.03.2018

Bu noktada; tekstil mirasının korunması ve yaşatılması amacıyla yeniden üretim kavramından hareketle gerçekleştirilen çalışmalarda estetik ve teknik özellikler de geliştirilerek günümüzde sürdürülebilirliğinin de sağlanması önemlidir. Hem geleneği güncel tutma kaygısı hem de son yüzyılda üretimin her alanında üzerinde çalışmalar yapılan sürdürülebilirlik kapsamında geleneksel tekstil tekniklerini modernize etmek tasarımcılar için önemli bir çalışma şekli haline gelmelidir. Moda alanında bir kavram olarak sürdürülebilirlik; sadece ''malzemenin ve sürecin'' değil, ''tekstil mirası olan geleneksel değerlerin'' de yaşatılarak sürdürülmesi şeklinde ele alınmalıdır.

2. GÜNCEL YAKLAŞIM ÖRNEKLERİ

Asya ve Avrupa arasında yüzyıllar boyunca bir köprü niteliğinde olan Anadolu toprakları, kültürel ve sanatsal pek çok değere sahiptir ve tekstil geleneği açısından da zengin bir coğrafyadır. Bu değerlerin yaşatılması amacı ile tekstil ve moda tasarımcıları tarafından hazırlanan koleksiyon veya giyilebilir sanat eserleri de Anadolu kültürüne ait izlerin günümüz modern toplumuna uygun bir biçimde yorumlanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Sanatçı ve tasarımcılar, çağdaş yorumları ile birlikte geleneksel değerlerimizi sadece güncel tutmakta olmayıp, aynı zamanda kültürlerarası bir aktarıma da olanak sağlamaktadırlar. Ayrıca bu çalışmalarda geleneksel boya ve baskı tekniklerinin yanında, geleneksel üretim biçimi ve el işçiliği de ön planda tutularak, nakış, tel kırma, oya, keçe, dokuma gibi geleneksel değerler de yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Tekstil tasarımı ve üretimi alanında; son yılların en kayda değer çalışma alanlarından biri hiç kuşkusuz doğal boyama-baskı yöntemleridir. Öyle ki, günümüzde bu üretim yöntemlerinin yansımalarını endüstriyel üretim süreçlerinde de görmek mümkündür. Ülkemiz tasarımcılarının malzeme ve sürecin sürdürülebilirliğine odaklı çalışmalarında Anadolu ile birlikte başka kültürlerin de etkilerinden ilham aldığı görülmektedir.

Örneğin; Aslı Smith ve Begüm Cana Özgür tarafından kurulan Heliotropic Studio; tekstil alanında doğal boyama, shibori, organik indigo boyama, ekolojik baskı ve blok baskı gibi doğal üretim süreçleri ile birlikte dokuma tekniklerini de içeren atölye çalışmaları yapmakta, özellikle kimono olarak giysiye dönüşen ürünlerini de satışa sunmaktadırlar.

Uygulamalarında 'sürdürülebilir, yerel, etik kaynaklar ve organik malzemeler kullanılmasına öncelik veren stüdyo, hızlı tüketilen, ucuz ürünlerin oluşturduğu tüketim kültürüne karşı duran, doğayla bağını güçlendiren, zanaatkâr üretim sürecine değer veren anlayışla, doğaya, insan emeğine ve çevreye saygı ve sorumlulukla' çalışmalarına devam etmektedir (Heliotropic Studio, 2018).

Resim 3. Heliotropic Studio, yapılan çalışmalara örnekler, 2018. kaynak: https://www.heliotropicstudio.com/ 10.02.2018

Sürdürebilirlik kapsamında çalışmalar yapan bir diğer isim Bahar Bozacı'dır. Seri üretimde kullanılan kimyasal maddelerin zararlarından dolayı kendini doğal üretim süreçlerine adayan sanatçı, çalışmalarını sanatsal giysilere de dönüştürmektedir.

Resim 4. Bahar Bozacı, ekolojik boya-baskı örnekleri, 2017. Kaynak: http://www.baharbozaci.com 12.01.2018

Doğal boyama ve baskı tekniklerinin sürdürülebilirliği ve zanaat olarak yaşatılması kapsamında çalışmalar yapan bir diğer isim ise Ecobee markasının kurucusu Beste Bonnard'dır.

Resim 5. Beste Bonnard, ekolojik boya-baskı örnekleri, 2017. Kaynak: http://www.yesilist.com/ 11.03.2018

Geleneksel üretim yöntemlerinin sürdürülebilirliği konusunda bir örnek olarak, 2013 yılında Özge Horasan tarafından Ege'de kurulan Satsuma markası, doğal boyama süreçleri ile organik hammadde kullanımını benimsemiştir. Geleneksel doğal boyama sürecinin doğa ile uyumlu olmasına karşın çok fazla su ve enerji tükettiğini fark eden Horasan, 2016 yılında soğuk boyama adı verilen bir teknik ile daha az enerji ve su tüketimi ile sorumlu, rafine bir giyinme deneyimi sunmaktadır (Satsuma, 2018). Böylece hem geleneksel üretim yöntemlerine hem de çevre açısından sürdürülebilir üretime atıfta bulunmaktadır.

Resim 6. Satsuma, doğal soğuk boyama giysi örnekleri, 2017. Kaynak: https://www.sat-su-ma.com/ 26.02.2018

Yerel üretime ve organik malzemeye önem veren Away Denim, yavaş moda felsefesi ile organik pamuk hammadde tercih ederek organik indigo boyama gerçekleştirmektedir. Ürünlerinde geleneksel tekstil ve el işçiliğini kullanan marka sınırlı sayıda yerel bir üretim yapmaktadır. Marka; kullanılmayan, üretim artığı olan kumaşlardan da aksesuarlar tasarlayarak geri kazanıma de destek vermektedir.

Resim 7. Away Denim, sürdürülebilir giysi ve mekan tekstilleri, 2018. Kaynak: https://www.awaydenim.com/ 09.03.2018

Armaggan markası; Anadolu dokumaları ve iğne oyalarından yola çıkarak doğal boyalar ile hazırlanan koleksiyonlarını paha biçilmez Osmanlı kumaşlarının çağdaş yorumları ile birleştirerek sunulmaktadır. "Antibakteriyel ve antimikrobiyel doğal boyama yöntemleri, geleneksel el dokuma ve el işçiliği tekniklerini birleştirerek tarihi çağdaş tasarımı ile buluşturmaktadır" (Armaggan, 2018). "Bölgesel ipekli ve yünlü dokumacılığını yeniden yapılandırma çalışmaları, tasarımlarındaki çağdaş yorumları, özel dokuma ve üretimleri ile kültürel mirasımızın çağdaş tasarım ışığındaki taşıyıcısıdır." (Armaggan, 2018).

Resim 8. Armaggan by Ebru Uygun, ipek yün üzerine ebru boyama giysiler ve iğne oyası aksesuar örneği, 2017. Kaynak: http://www.armaggan.com/en/products/naturally-dyed-textile/ebru-by-armaggan 11.03.2018

Geleneğin sürdürülebilirliği konusunda Başak Cankeş'in Bashaques markasıyla sunduğu koleksiyonu oldukça modernize edilmiş geleneksel detaylar içermektedir. 'Once' ve 'The Door' adlı koleksiyonlarında dokuma sanatçısı Fırat Neziroğlu ile birlikte çalışarak tapestry detaylar üzerinde yoğunlaşmıştır. 'Ballerina's Hidden Dream' ve 'Entrada de Gala de en Haren' koleksiyonlarında ise yorganlama tekniği ile giyilebilir sanata geleneksel değerlerimizi taşımıştır.

Resim 9. 'The Door', Bashaques by Başak Cankeş, 2016. Kaynak: http://www.bashaques.com 13.02.2018

Resim 10. 'Entrada de Gala de en Haren', Bashaques by Başak Cankeş, 2016. Kaynak: : http://www.bashaques.com 13.02.2018

Yorganlama tekniğini giysilerde kullanarak çağdaş bir yorum kazandıran genç tasarımcılardan biri de Merve Odabaşı'dır. Odabaşı, geçmişi Osmanlı'ya kadar dayanan Türk Kültürü'nde önemli bir yeri olan yorganlama tekniğinden esinlenerek hazırladığı 'Planet Quilt' koleksiyonunda unutulmakta olan değerlerimizi modern bir şekilde yansıtmış ve giysi olarak kullanıma sunmuştur.

Resim 11. 'Planet Quilt' Merve Odabaşı, 2015. Kaynak: https://www.merveodabasi.com/ 21.01.2018

Kültür mirası olarak geleneksel tekstil tekniklerinin yaşatılması kapsamında sadece dokuma, dikiş, nakış, boyama gibi teknikler değil süslemecilik sanatından da esinlenilerek çağdaş yaklaşımlar sergilenmiştir. Zeynep Tosun, Anadolu'nun kaybolmaya yüz tutmuş hikâyelerini, etnik müziklerini ve Anadolu kadınının yeniden doğuşundan esinlenerek hazırladığı koleksiyonunda Anadolu izleri tel kırma, boncuk işleme zanaatlarını günümüze taşımıştır. Koleksiyonunda ayrıca geleneksel baskı tekniklerini ve Anadolu kültürüyle özdeşleşen desenler de kullanılmıştır.

Resim 14. 'Anadolu', Zeynep Tosun, 2017. Kaynak: https://zeynep-tosun.com/ 11.02.2018

SONUÇ

Kültürel mirasımızın önemli bir ögesi olan geleneksel tekstil sanatlarının aktarılması ve devamlılığının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, kültürel değerlerin devamlılığı ve yaşatılabilmesi açısından kültürel sürdürülebilirlik kavramının gündeme getirilmesi ve farkındalığının artırılması gerekmektedir. Bu bakış açısı ile sürdürülebilir moda kavramı da sadece malzemenin ve sürecin sürdürülebilirliği olarak değil, tekstil mirası olan değerlerin yaşatılması olarak da yorumlanmalıdır. Sürdürülebilirlik kavramının malzeme ve üretim sürecine odaklandığı anlayışı genişletmek, gelenek ve kültürel çeşitliliğin de korunarak devamını sağlamak önemlidir. Biz tasarımcılara düşen görev; kültürel değerlerimizin aktarımını sağlamak adına bilinirlik ve farkındalık yaratmaktır. Bu doğrultuda tasarım ve sanat çalışmaları yaparak tekstil mirasımızın doğa dostu, atık sorununa duyarlı, emek yoğun üretime değer veren bir anlayışla yaşatılması, tekstil mirasımızın evrensel tanınırlığına da katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, S. ve Tosun, E. (2016). " Tülü ve Benzeri Dokumalar Örneğinde Tekstil Mirasının Güncel Tasarım Kavramıyla Buluşması" , Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, II. Uluslararası Sanat ve Tasarım Kongresi Sözlü ve Poster Özet Bildiri Kitabı, 16-21 Ekim, İzmir.

Birkök, C. (1998). Modernizmden Postmodernizme: Yeni Problemler. Yeni Türkiye Dergisi(19), 529.

D.E.Ü., BAP Birimi, Kızılcabölük El Dokumalarının Yaşatılması ve Geliştirilmesi başlıklı proje raporu, Şubat- 2016, İzmir

(2018, 02 10). Heliotropic studio: https://www.heliotropicstudio.com/ adresinden alındı

(2018, 02 26). Satsuma: https://www.sat-su-ma.com/ adresinden alındı

(2018, 03 11). Armaggan: http://www.armaggan.com/ adresinden alındı

(2018, 03 13). www.haberler.com: https://www.haberler.com/new-york-ta-bir-kilim-bin-soz-defilesi-1-3373894-haberi/ adresinden alındı